

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)



Ефективна економіка № 6, 2017

УДК 004.451.47

*М. Ф. Безкровний,  
к. т. н., доцент кафедри аграрного консалтингу та сервісу,  
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

## ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ДОРАДЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

*М. F. Bezkrivnyy,  
Ph.D., Associate Professor of Department of agrarian consulting and service,  
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

### STATE REGULATION OF AGRICULTURAL ADVISORY ACTIVITIES

*Дана стаття присвячена аналізу питань державного регулювання органами управління агропромислового виробництва (АПВ) усіх рівнів інформаційно-консультаційною діяльністю в аграрному секторі економіки. Дослідження показує, що виділення інформаційно-консультаційного обслуговування суб'єктів аграрної сфери у самостійний вид діяльності неминуче веде до потреби внесення відповідних змін у діяльність органів управління АПВ. Завдання пропаганди, консультування і впровадження науково-технічних досягнень за галузями АПВ неминуче мають перейти у ведення дорадчих служб, що розвиваються.*

*This article is devoted to the analysis of issues of state regulation by the bodies of management of agroindustrial production (ATV) of all levels of informational and consulting activity in the agrarian sector of the economy. The research shows that the selection of informational and consulting services for the subjects of agrarian sphere as an independent activity inevitably leads to the necessity of making appropriate changes in the activities of the management bodies of the AWP. The task of advocacy, advising and implementing scientific and technological advancements in the areas of APV will inevitably go to the maintenance of advisory services in developing countries.*

**Ключові слова:** державне регулювання, дорадчі послуги, суспільно корисні послуги, комерційні послуги, дорадча діяльність, дорадчі служби.

**Keywords:** Government regulation, advisory services, socially useful services, commercial services, advisory activities, advisory services.

**Постановка проблеми.** Проблема організації ефективного інформаційно-консультаційного забезпечення діяльності аграрного сектору економіки нашої країни дуже тісно переплелася із проблемою удосконалення діяльності органів управління АПВ усіх рівнів. Із точки зору цього дослідження важливо те, що виділення інформаційно-консультаційного обслуговування суб'єктів агропромислового виробництва (АПВ) у самостійний вид діяльності неминуче веде до потреби внесення відповідних змін у діяльність органів управління. Незважаючи на те, що методології поділу управлінських функцій органів АПВ і дорадчих служб присвячено багато робіт, досі ведуться гострі дискусії з цих питань.

**Аналіз останніх досліджень.** Значний внесок про роль державного регулювання дорадчою діяльністю висвітлено в публікаціях Д. Алексанова, В. Баутина, В. Лазовського, Б. Рунова та ін. Важливу роль у дослідженні проблем удосконалення діяльності органів управління АПВ та інформаційно-консультаційних служб відіграли праці О. Бородіної, В. Верби, В. Кошелева, М. Кропивки, М. Маліка та ін. (1). Проте поки що не вдалося сформувати єдиного підходу щодо поділу управлінських функцій органів АПВ і дорадчих служб.

**Мета.** Метою є дослідження функцій діяльності органів управління АПВ та інформаційно-консультаційних (дорадчих) служб (ІКС) та дати рекомендації щодо розмежування їх ролей.

**Виклад основного матеріалу досліджень.** Новий етап інституціональних перетворень в аграрному секторі був початий у Міністерстві АПВ України в 2000...2005 роках. Було створено мережу ІКС, яка сьогодні розвивається і охопила всі сфери аграрної діяльності.

Державний рівень підтримки дорадництва забезпечує Міністерство аграрної політики та продовольства України, якому частково підпорядковуються 52 наукові установи, 21 заклад аграрної освіти III – IV рівня акредитації, 116 навчальних закладів I – II рівня акредитації, в тому числі 93 коледжі у складі аграрних університетів. У системі Національної академії аграрних наук України функціонує понад 100 центрів наукового забезпечення, які забезпечують упровадження в сільськогосподарське виробництво досягнень аграрної науки (3).

На обласному рівні підтримку дорадництва забезпечують обласні управління АПВ, які вирішують такі завдання:

- формують мережу дорадчих служб;
- розробляють стратегію розвитку дорадництва;
- беруть участь у розробці програм розвитку регіону;
- беруть участь у формуванні та реалізації державної аграрної політики;
- розробляють та здійснюють заходи щодо державної підтримки розвитку дорадництва;
- беруть участь у формуванні та реалізації соціальної політики на селі;

- реалізує разом з дорадчими службами відповідними науково-дослідними, дослідно-конструкторськими, проектними установами, вищими навчальними закладами науково-технічну політику в галузях агропромислового виробництва;
- організовує впровадження науково-технічних розробок;
- сприяє забезпеченню належного рівня технологічних процесів та екологічної безпеки;
- готує пропозиції до проектів програм соціально-економічного розвитку відповідній території та проектів місцевого бюджету;
- здійснює розробку програм щодо охорони навколишнього природного середовища і раціональне використання природних ресурсів;
- забезпечує впровадження прогресивних, енергозберігаючих технологій, нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії;

- бере участь в організаційному і методичному забезпеченні перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників галузей агропромислового виробництва;
- організовує і проводить конференції, семінари, дні поля;
- організовує проведення конкурсів на отримання коштів дорадчими службами;
- направляє на навчання та перепідготовку дорадників;
- бере участь в екзаменаційних комісіях з приймання іспитів у дорадників і експертів-дорадників;
- координує діяльність дорадчих служб.

На районному рівні підтримку дорадництва забезпечують районні управління АПВ, які вирішують такі завдання:

- беруть участь у розробці програм розвитку регіону;
- беруть участь у формуванні та реалізації соціальної політики на селі;
- організовує впровадження науково-технічних розробок;
- сприяє забезпеченню належного рівня технологічних процесів та екологічної безпеки;
- готує пропозиції до проектів програм соціально-економічного розвитку відповідній території та проектів місцевого бюджету;

- здійснює розробку програм щодо охорони навколишнього природного середовища;
- забезпечує впровадження прогресивних, енергозберігаючих технологій, нетрадиційних та відновлюваних джерел енергії;
- сприяють організації та проведенню навчальних семінарів, виставок, ярмарків, демонстраційних та інших заходів;
- беруть участь у науково-практичних конференціях, круглих столах.

Разом з тим, на сьогодні практично відсутня організаційна допомога дорадництву на рівні районних управлінь АПВ.

А обласні управління АПВ не забезпечують фінансову підтримку.

Міністерство аграрної політики та продовольства України також створює і веде реєстри дорадників і дорадчих служб. Положення про Реєстр сільськогосподарських дорадчих служб затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 3 липня 2006 р. № 897. До Реєстру вносяться такі відомості про дорадчу службу:

- повне найменування;
- юридична адреса, телефакс, електронна адреса;
- кількісний склад;
- перелік дорадчих послуг;
- номер сертифіката та дата його видачі.

Дорадча служба подає Міністерству аграрної політики та продовольства України заяву про її внесення до Реєстру. До заяви додаються:

- витяг з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців;
- нотаріально засвідчені копії установчих документів;
- перелік дорадчих послуг, які дорадча служба їх надаватиме;
- інформація про кількісний і якісний склад дорадчої служби.

Заява про внесення до Реєстру розглядається протягом п'яти робочих днів після її надходження. За результатами розгляду заяви Міністерство аграрної політики та продовольства України приймає рішення про внесення дорадчої служби до Реєстру і видачу їй сертифіката чи про відмову у внесенні до Реєстру. Внесення сільськогосподарської дорадчої служби до Реєстру дорадчих служб підтверджується сертифікатом. Сертифікат сільськогосподарської дорадчої служби - це документ, що засвідчує право суб'єкта сільськогосподарської дорадчої діяльності на надання дорадчих послуг. Сертифікат видається строком на п'ять років.

Документом, який підтверджує достатній фаховий рівень підготовки сільськогосподарського дорадника, сільськогосподарського експерта-дорадника за програмою базової підготовки для самостійного здійснення сільськогосподарської дорадчої діяльності, є кваліфікаційне свідоцтво сільськогосподарського дорадника чи сільськогосподарського експерта-дорадника (2). Термін дії кваліфікаційного свідоцтва п'ять років від дня його видачі або від останнього підвищення кваліфікації сільськогосподарського дорадника та сільськогосподарського експерта-дорадника. Підвищення кваліфікації дорадників та експертів-дорадників здійснюється не менше одного разу на п'ять років і є необхідно умовою для здійснення професійної діяльності у сфері сільськогосподарського дорадництва.

Фізичні та юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність у сільській місцевості, а також сільське населення можуть отримувати дорадчі послуги на платній та безоплатній основі. Безоплатно сільськогосподарські дорадчі служби, сільськогосподарські дорадники та сільськогосподарські експерти-дорадники надають соціально спрямовані дорадчі послуги. Соціально спрямовані дорадчі послуги - це послуги, що надаються суб'єктам господарювання, які здійснюють діяльність у сільській місцевості, та сільському населенню за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів.

Соціально спрямовані дорадчі послуги, що надаються за рахунок коштів Державного бюджету України і місцевих бюджетів, щорічно визначаються державною цільовою програмою сільськогосподарської дорадчої діяльності в межах видатків Міністерства аграрної політики та продовольства України та місцевими програмами соціально-економічного розвитку (табл. 1).

Органи місцевого самоврядування та місцеві державні адміністрації відповідно до програм соціально-економічного розвитку щорічно передбачають у проектах місцевих бюджетів кошти для здійснення дорадчої діяльності (табл. 2).

Концепцією формування державної системи сільськогосподарського дорадництва передбачається сформувати мережу сільськогосподарських дорадчих служб на обласному і районному рівні з представництвами у сільських (селищних) радах, а також забезпечити надання соціально спрямованих дорадчих послуг.

На жаль, через відсутність чіткої загальнонаціональної політики інституціональних перетворень в аграрному секторі економіки нашої країни в кожному регіоні впроваджували власні спроби розвитку дорадництва. Не просто з урахуванням місцевих особливостей, а часом навіть на протидію тенденціям ринкових перетворень, приймалися неправильні рішення. Наприклад, були відзначені численні спроби виділення більших сум підтримки своїх сільськогосподарських товаровиробників з регіональних бюджетів.

Дуже важливо відзначити, що з прийняттям Закону України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» окреслились тенденції в зміні мети, завдань і функцій органів управління сільським господарством як на обласному рівні, так і районному рівні. Якщо раніше завданням управлінських органів був безпосередній вплив на виробничі процеси, то в цей час є підстави говорити про зміну акценту в їхній роботі у бік консультативно-контрольної частини спектра управлінських функцій.

Якщо на початку проведення реформ для нас важливо було усвідомлення потреби реформування діяльності органів влади й управління, то на сьогоднішньому етапі для нас важливо з'ясувати, що та як треба реформувати в цих органах управління.

У сучасних умовах потрібна принципово нова концепція організації державного управління АПВ, що враховує реформацію суспільного ладу, перехід до ринкової багатокладної економіки, нову роль держави як суб'єкта управління. Головними положеннями цієї концепції мають бути:

- переорієнтація державних функцій від управління галузями й підприємствами до координації та економічного регулювання міжгалузевих і міжрегіональних зв'язків;

Таблиця 1

Державна фінансова підтримка с.г. дорадчої діяльності в Україні за період 2008...2011рр.(млн. грн.)

№, п/н	Назва рядку із Закону про Державний бюджет	Код програмної класифікації видатків та кредитування з державного бюджету	Код функціональної класифікації видатків та кредитування з державного бюджету	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.
1.	Державна підтримка сільськогосподарської дорадчої служби	2801270	0421	10,5	1,05	2,0	2,0	-	-

Таблиця 2

Фінансове забезпечення дорадчих служб Полтавської і Чернігівської областей з коштів обласних і районних місцевих бюджетів за період 2006...2015рр.(тисяч грн.)

№, п/н	Дорадчі служби	2006р.	2007р.	2008р.	2009р.	2010р.	2011р.	2012р.	2013р.	2014р.	2015р.
1.	Полтавська обласна с.г. дорадча служба (з обласного бюджету), тисяч грн.,	50	70	100	100	180	200	300	300	300	300
	в тому числі кожна з шести районних дорадчих служб із місцевих бюджетів, тисяч грн.	10	10	10	15	15	20	20	20	20	20
2.	Чернігівська обласна с.г. дорадча служба (з обласного бюджету), тисяч грн.,	-	-	-	80	100	90	70	-	-	-
	в тому числі кожна з семи районних дорадчих служб із місцевих бюджетів, тисяч грн.	-	-	-	-	10	10	10	15	15	10

- виділення агропромислового комплексу в єдиний об'єкт управління;

- чітке визначення об'єктів державної власності;

- централізація розрізнених по органах виконавчої влади функцій державного управління в Міністерстві аграрної політики та продовольства України.

У першу чергу, на нашу думку, потрібні зміни в частині контрольно-інспекційних функцій управлінських структур.

У частині завдань і функцій районних управлінь їх позиція спірна. Контрольно-інспекційні функції, як відзначалося, уже централізуються в масштабах країни, і мають бути виведені із системи місцевого самоврядування. В умовах зростаючої господарської самостійності сільськогосподарських товаровиробників неминуче буде слабшати координаційна роль районних органів управління АПВ. Завдання вивчення й прогнозу кон'юнктури на продукцію АПВ району в малій мірі відносять до управлінських завдань. Завдання пропаганди й впровадження науково-технічних досягнень за галузями АПВ теж не відповідають завданням місцевого самоврядування і неминуче мають перейти у ведення інформаційно-консультаційних служб (ІКС). Ці органи місцевого управління також вирішують питання одержання сільськогосподарськими підприємствами різного роду матеріальних підтримок регіону, збирають і узагальнюють в інтересах різних державних рівнів управління АПВ інформацію про діяльність цих підприємств. Тобто реально вирішують завдання, які більш властиві регіональному рівню, ніж місцевому. Можливість передачі цих завдань ІКС, якими раніше займалися органи управління, як це зроблено в багатьох країнах, дуже реальна в найближчому майбутньому.

Виникає питання: чи зможе районне управління, змінивши свою роль на консультаційну й, залишаючись у системі місцевого самоврядування, успішно реалізувати цю функцію? Дослідження показують, що це мало ймовірно. Досвід Польщі, Росії свідчить про те, що тільки єдина обласна інформаційно-консультаційна служба, пов'язана з науковими центрами, дійсно здатна справлятися із цією функцією. Тому скоріше слід орієнтуватися на перехід висококваліфікованих фахівців з районних органів управління АПВ в ІКС, а не на переорієнтацію цих структур на інформаційно-консультаційну діяльність. Важливість якнайшвидшого реформування органів управління АПВ районного рівня можна підтвердити тим, що насправді набагато складніше завоювати довіру чиновника, ніж товаровиробника. Сільського товаровиробника змушує робити крок назустріч ІКС проблема, з якою він приходив до консультанта, а в чиновника проблем немає, тому немає й бажання поступитися частиною своїх функцій новим службам. Тому потрібно прискорити питання реформування органів управління АПВ на всіх рівнях, що дозволило б підібрати в районах прийнятні для ІКС кадри. Затримка із цим процесом призведе до того, що практично згубиться районна ланка, віддана на відкуп новим органам місцевого самоврядування.

Для активізації державної підтримки розвитку сільськогосподарського дорадництва в Україні потрібно здійснити такі першочергові заходи:

- розробити положення про розмежування управлінських функцій органів управління АПВ і дорадчих служб;

- забезпечити виконання норм фінансування дорадчої діяльності;

- розробити заходи щодо реалізації положень проекту Угоди про асоціацію між Україною та ЄС і його державами-членами в частині просування системи дорадництва до сільськогосподарських виробників в Україні з урахуванням положень Регламенту № 73/2009 Ради ЄС;

- сприяти залученню до співпраці зі сільськогосподарськими дорадчими службами закладів аграрної науки та освіти, установ Національної академії аграрних наук України;

- розробити положення про співпрацю регіональної сільськогосподарської дорадчої служби з регіональним центром наукового забезпечення розвитку сільського господарства і сільських територій.

Таким чином, проблема організації ефективного інформаційно-консультаційного забезпечення діяльності аграрного сектору економіки нашої країни дуже тісно переплелася із проблемою удосконалення діяльності органів управління АПВ усіх рівнів.

#### **Висновки.**

Дослідження показує, що виділення інформаційно-консультаційного обслуговування суб'єктів аграрної сфери у самостійний вид діяльності неминуче веде до потреби внесення відповідних змін у діяльність органів управління АПВ. Завдання пропаганди, консультування і впровадження науково-технічних досягнень за галузями АПВ неминуче мають перейти у ведення дорадчих служб, що розвиваються.

#### **Література.**

1. *Безкровний М.Ф.*, Організація інформаційно-консультаційної діяльності: Навч. посіб –К.: Каравела, 2009.–492 с.
2. *Бородіна О.М.* Сільськогосподарське дорадництво та проблеми його кадрового забезпечення. – К.: ІАЕ УААН, 2001. – 72 с.
3. *Кропивко М.Ф.* Інформаційне забезпечення агропромислового виробництва України в ринкових умовах: Монографія. – К.: ІАЕ УААН, 1996. – 160 с.

#### **Refetences.**

1. Bekrovny, M.F. (2009), Orhanizatsiia informatsijno-konsul'tatsijnoi diial'nosti: Navch. posib [Organization of information and consulting activities: Teaching. Manual], Caravela, Kyiv, Ukraine.
2. Borodina, O.M. (2001), Sil's'kohospodars'ke doradnytstvo ta problemy joho kadrovoho zabezpechennia [Agricultural advisory and problems of its staffing], IAE UAAS, Kyiv, Ukraine.
3. Kropivko, M.F. (1996), Informatsijne zabezpechennia ahropromyslovoho vyrobnytstva Ukrainy v rynkovykh umovakh [Information support of agro-industrial production of Ukraine in market conditions], IAE UAAAN, Kyiv, Ukraine.

*Стаття надійшла до редакції 16.06.2017 р.*

879 1288	poligrafua	PORT	bigmir.net	1167	767	Вропу
ТОВ "ДКС Центр"						